

נאמר בליל שבת קדש פרשת נח, חשון תשפ"ו

בס"ד

שיעור מורנו הגאון ר' עזריאל אויערבאך שליט"א

אופנים שונים בעיקר וטפל

סי' רי"ב ס"א: "כל שהוא עיקר ועמו טפילה, מברך על העיקר ופוטר את הטפילה בין מברכה שלפניה בין מברכה שלאחריה, לא מיבעיא אם העיקר מעורב עם הטפל אלא אפי' כל אחד לבדו, ואפילו פת שהוא חשוב מכל אם הוא טפל כגון שאוכל דג מליח ואוכל פת עמו כדי שלא יזיקנו בגרונו מברך על הדג ופוטר הפת כיון שהוא טפל". עכ"ל.

מקור הדין במשנה בברכות [מד, א]: "כל שהוא עיקר הביאו לפניו מליח תחלה ופת עמו מברך על המליח ופוטר את הפת שהפת טפלה לו זה הכלל כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופוטר את הטפלה".

ויש בגמ' ובפוסקים כמה אופנים של עיקר וטפל.

א – טפל שאין האדם מעוניין בו כלל

המקרה במשנה שם "הביאו לפניו מליח תחילה ופת עימו מברך על המליח ופוטר את הפת", ופירש הטור "אוכל פת עם המליח שלא יזיקנו בגרונו". הרי שכאן לא רוצה האדם את הפת כלל, והפת באה אך ורק לתקן ולהכשיר את פיו.

ואף שלשון הרמב"ם והשו"ע שאוכל דג מליח ואוכל פת עימו, ומשמע שדווקא אוכלם יחד, מ"מ מבואר ברמ"א דגם אם אוכלו זה אחר זה להפיג החריפות והמליחות נמי הוי טפל, מפני שהטפילות היא בכך שאינו רוצה באכילת הפת כלל אלא להכשיר את פיו. [ועי' שעה"צ ט' דמדובר שהיה מוכרח לאכול המליח מפני שאכל דבר מתוק לפניו. הא לאו הכי מתפרש שהפת עיקרית יותר מהמליח ולא באה רק שלא יזיקנו בגרונו].

ב – טפל שבא להטעים את העיקר

מאכל שאוכלו שבאופן שמלפת בו מאכל אחר, כגון פת כיסנין עם גבינה ללפת בו, הרי הגבינה נידונה כטפל לגבי הכסנין. ואע"פ שהאדם תאב לגבינה והיא חביבה אצלו, מ"מ כיון שדרך אכילתו ע"י שמלפת את האחר חשיב טפל. כן כתב במשנ"ב בסק"ו, ומקורו בתוס' ברכות מ"א ע"ב לענין דברים שמלפתים בהם את הפת.

וכתב בשעה"צ [כ"א] דזה הוא דווקא אם אוכלן ממש ביחד. ולא כמו הציור של מליח ופת דמהני גם אם אוכלן בזה אחר זה, אך כאן בעינן שיאכלם ביחד. והטעם, דאם נאכלים בזה אחר זה אין זה מלפת את זה¹.

¹ א"ה. משמע מלשון המשנ"ב שדווקא היכא שתאב לאכול את המלפת, אבל היכא שאינו תאב לו יכול להיות נידון כמלפת גם בזאח"ז, ועי'.

ג – תערובת [רוצה בשניהם בשה אלא שמעורבין]

לשון השו"ע בסעיף א' "לא מבעי אם העיקר מעורב עם הטפל". וכתב על זה המג"א שאם מעורבין יחד אז אפילו רוצה בכל אחד מהם בשה לחבירו מ"מ כל שהוא הרוב הוא העיקר וחבירו טפל אליו. והובא במשנ"ב סק"א. ומקור לכך מביא המג"א מסי' ר"ח ס"ז, שכתב שם השו"ע לגבי אורז "אם עירב ממנו בתבשיל אחר והתבשיל האחר הוא הרוב, מברך עליו כברכת אותו תבשיל".

ומקור דין זה גופיה הוא ממה שאמרו בדף ל"ז ע"ב כל שיש בו מחמשת המינים מברכין עליו בורא מיני מזונות. דהיינו שמאכל שמעורב בו מין דגן הרי הוא עיקר אפילו הוא מיעוט. ושמע מינה שגם במינים השווים אם הם מעורבים החשוב שבהם הוא עיקר. ואם זה דגן הוא חשוב תמיד, ואם זה מין אחר הרי הרוב הוא החשוב. ודין זה נמצא גם בסי' ר"ב ס"א ברמ"א, "אם נתערב יין בשכר אזלינן אחר הרוב, אם הרוב יין מברך בפה"ג, ואם הרוב שכר מברך שהכל".

ואמנם בדין קדימה אמרו בגמ' ובשו"ע דיש חשיבות של כל ז' המינים, אבל כאן לענין חשיבות הרי אמרו כל שיש בו מחמשת המינים דוקא, ומשמע דשאר דברים אפי' משבעת המינים הולכין בתר רוב, ואמנם מפורש כן כנ"ל דבשכר ויין דהולכין בתר הרוב אף שיין הוא משבעת המינים.

ועוד מצינו דין זה בסי' ר"ד ס"ב "כל שהוא עיקר ועמו טפילה מברך על העיקר ופוסט את הטפילה, וכל דבר שמערבין אותו לדבק או כדי ליתן ריח או כדי לצבוע התבשיל ה"ז טפילה, אבל אם עירב כדי ליתן טעם בתערובות הרי הוא עיקר, לפיכך מיני דבש שמבשלים אותם ונותנים בהם חלב חטה כדי לדבק ועושים מהם מיני מתיקה, אינו מברך במ"מ מפני שהדבש הוא העיקר". ופי', מדובר דווקא במין דגן שלכן אם ניתן לטעם הוי עיקר ואם ניתן לדבק הוי טפל. אבל בשאר מינים אזלינן בתר הרוב. כל זה כתב המשנ"ב שם ס"ק נ"ז.

ובשעה"צ ד' מביא מחי' הרא"ה להסביר טעם למה לענין תערובות שהוא גם כן מטעם עיקר וטפל קיימא לן דבחמשה מינים אפילו מיעוט הם העיקר לעולם, ובשאינן מעורבין אפילו פת טפל לפעמים. וכתב הרא"ה דכשהם בתערובות איירינן לענין חשיבות בהתבשיל, ואמרינן דשם אותן לעיקר בהתבשיל כי הם חשובין יותר, מה שאין כן כשהם מופרדין, כענין מתניתין דפת ומליח שהוא בעין ובא עם המליח, אינו עיקר כלל ולא בא אלא להכשיר את פיו. עכ"ל.

ונחלקו האחרונים בתערובת שבה המינים ניכרים בפני עצמם. ומביאם המשנ"ב ר"ס רי"ב ובביאור"ל שם. דהיינו אדם [בכלל נ"א סי"ג ובכלל נ"ד ס"ט] מצדד דהיכא דמינכר ומובדל כל מין בפני עצמו מברך על כל מין ומין ולא אזלינן בתר רובא ולא בתר ה' מיני דגן. ומאיך בפמ"ג ובדרך החיים מבואר דלא שניא וגם בכה"ג הוי תערובת ואזלינן בתר מין דגן או רוב. ופסק המשנ"ב דספק ברכות להקל. אבל הרוצה להחמיר ימעכם יחד שלא יהיו ניכרים.

ואצלינו מצוי הדבר בסלט פירות שעשוי מכמה מינים העץ והאדמה, והעצה של מיעוץ אינה שייכת כ"כ אצלינו. מעתה יש לדון האם שרי להפרידם ולברך עליהם בפני עצמם. ונבאר בעז"ה.

האם מהני להוציא מהתערובת

הנה אי' בסי' קס"ח במג"א [סקכ"ב] בשם השל"ה, שעיסה הממולאה בפירות שהפירות הם טפלים לעיסה ו"אין להחמיר וליקח קצת תפוחים מבפנים ולברך עליה בפה"ע דהוי ברכה לבטלה דקימחא עיקר". עכ"ל המג"א, והובא במשנ"ב [סקמ"ג]. [א"ה. הכונה אחרי שבירך מזונות, לא יכול להוציא מהמילוי מפני שכבר נפטר בברכת העיקר, וכ"כ הגר"ז בהדיא בסדר ברכת הנהנין פ"ג].

ולפי זה יש לשאול האם גם בתערובת לא יכול להוציא ואם יוציא הוי ברכה לבטלה.

ומסתברא שתערובת יכול להוציא. כי הנה מה שלא יועיל להוציאו מהמילוי כי גם בחוץ אינו נידון בפני עצמו ועדיין שם טפל עליו. אבל בתערובות אין חשוב יותר וחשוב פחות, אלא הרוב משוי ליה חשוב לגבי המיעוט, והחשיבות שבתערובת קובעת הברכה לכל התערובת. ולכן מסתברא שאם מוציאו אין כאן מה שיבטלו, ואין עליו תו שם טפל, ושוב מהני לברך עליו ברכתו ולא הויא ברכה שאינה צריכה. [א"ה. היינו אף שכשבירך על הרוב היה המיעוט בכלל הברכה, מ"מ השתא חלק שם לעצמו ובעי ברכה אחרת].

ואמנם גם אם אין זו ברכה לבטלה אבל עדיין יש כאן ברכה שאינה צריכה, אבל יש מקרים שאין חשש ברכה שאינה צריכה, כגון במקרים המסופקים, ובהו יתכן שמותר להוציא את המיעוט ולברך עליו בפני עצמו. ולכן במקרה שניכרים המינים, שכאמור נחלקו הח"א עם הדעה"ח והפמ"ג, ופסק המשנ"ב שלא יברך שתי ברכות מטעם ספק ברכות להקל. יתכן שנאמר שיכול להוציא מהתערובת את המיעוט ולברך עליו בפני עצמו.

ובהגר"ז משמע שיכול לצאת מן הספק ולהוציא ולברך וצ"ע לדינא. [א"ה. כמדומה הגר"ז מתיר דוקא במוציא לפני שבירך על הרוב, וכוונתו שאין בזה ברכה שאינה צריכה – עי' ר"ב ס"ח ובסדר ברכת הנהנין פ"ג סי"ד].

ביאור דברי המשנ"ב במין אחד חשוב מחבירו

במשנ"ב סק"א לגבי תערובת מינים "דדוקא בשניהם הוא דבר חשוב הא אם אחד אינו חשוב בטל הוא לגבי מין החשוב" ומציין לסי' ר"ד סי"ב. ושם מדובר על בשמים שבאים ליתן טעם שאינם דבר חשוב ולכן אינם עיקר.

אלא דצ"ב, כי שם הלכה זו נאמרה שם רק באופנים שהמיעוט נחשב רוב, כגון במין דגן, ובזה באו למעט דבר שניתן לטעם [עי' משנ"ב שם וטור וב"י]. אבל כאן מדבר המשנ"ב בשאר דברים שאזלינן בהו בתר רובא, ואיך יכול להיות בהו דבר שאינו חשוב. וצ"ב. ויתכן שחשוב הכוונה שהוא חביב עליו יותר מהמין השני, וצ"ע.